

İklim Değişikliği ve Yerel/Kentsel Politika: Seçili Tematik Kriz Alanları Bağlamında Bir Analiz¹

Climate Change and Local/Urban Policy: An Analysis in The Context of Selected Thematic Crisis Areas

Aygül KILINÇ²

Strategic Public Management Journal
Volume 10, Issue 17, pp. 120-136
December 2024
DOI: 10.25069/spmj.1440404
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 20.02.2024
Accepted: 10.07.2024
© The Author(s) 2024
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Bu çalışmada iklim değişikliğinin sonucu olarak kentsel alanda gerçekleşen veya gerçekleşme olasılığı yüksek olan "planlama krizi", "su krizi", "gıda krizi" ve "iklim göçleri krizi", kentsel gündelik rutini olumsuz etkileyecek görece öncelikli ekolojik sorunlar olması nedeniyle, kentsel politikada yer verilmesi gereken başlıca tematik kriz alanları olarak ele alınmıştır. Toplumsal kırılganlığın ciddi boyuta ulaştığı söz konusu bu kriz durumlarında, gündelik yaşamın olağan seyrinin devamlılığı, büyük ölçüde yerel yönetimlerin mevcut durum karşısındaki kararlı, planlı ve mücadeleci tutumuna bağlı olduğu/olacağı, tartışılmaz bir gerçektir. Bu çalışma, iklim değişikliğinden kaynaklı ekolojik krizlerin neden olduğu/olabileceği toplumsal kırılganlıkla mücadele konusunda yerel yönetimlerin ilgili tematik kriz alanları bağlamında kentsel politika oluşturma gerekliliğini vurgulamaktadır. Çalışmada, söz konusu bu tematik kriz alanlarının yerel/kentsel politika oluşturma süreçlerinde yerel yönetimler tarafından çözüm üretilmesi gereken öncelikli parametreler (değişkenler) olarak dikkate alınması gerektiği fikri savlanmaktadır. Mevcut kamu politika belgelerinde araştırma konusuna ilişkin bir durum tespiti yapabilmek ve bir değerlendirmede bulunabilmek için Türkiye'nin en yoğun nüfuslu ilk altı (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Gaziantep) büyükşehir belediyesine ait son dönem stratejik planları, bu bağlamda ele alınmıştır. Ayrıca üst politika belgesi olarak henüz onaylanıp yürürlüğe giren 'On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)'nda iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarıyla doğrudan veya yakından ilgili olarak yapılması öngörülen hedef ve planlar da gözden geçirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin ilgili tematik kriz alanları konusunda yerel politika anlamında içinde bulunduğu gerçeklik durumunun ortaya konulması hedeflenmiştir. Analiz neticesinde ilgili tematik kriz alanlarını içeren ussal ve kapsamlı bir politika belgesinin söz konusu büyükşehir belediye yönetimleri tarafından henüz oluşturulmamış olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, Ekolojik Krizler, Yerel/Kentsel Politika, Yerel Yönetimler, Planlama Krizi, Su Krizi, Gıda Krizi, İklim Göçleri Krizi, On İkinci Kalkınma Planı, Stratejik Plan.

Abstract

In this study, "planning crisis", "water crisis", "food crisis" and "climate migration crisis", which have occurred or are likely to occur in urban areas as a result of climate change, are discussed as the main thematic crisis areas. Since these are relatively priority ecological problems that negatively affect urban daily routine, it is thought that these thematic crisis areas should be included in urban policy. It is an indisputable fact that in these crisis situations, where social fragility has reached a serious level, the continuity of the normal course of daily life largely depends on the determined, planned and combative attitude of local governments against the current situation. This study emphasizes the necessity of local governments to create urban policies in the context of relevant thematic crisis areas in combating social fragility caused by ecological crises caused by climate change. The study argues that these thematic crisis areas should be taken into consideration as priority parameters (variables) that need to be resolved by local governments in local/urban policy-making processes. In order to determine the situation and make an evaluation regarding the research topic in existing public policy documents, the latest strategic plans of the first six most densely populated metropolitan municipalities of Turkey (Istanbul, Ankara, Izmir, Bursa, Adana and Gaziantep) were discussed in this context. In addition, the targets and plans envisaged to be made regarding the negative consequences of climate change in the 'Twelfth Development Plan (2024-2028)', which has just been approved

¹ Bu çalışma, Marmara Üniversitesi tarafından düzenlenen 7. Sivil Strateji Sempozyumunda sunulan tebliğin, makale formatına dönüştürülmesinden oluşturulmuştur.

² Doç. Dr.; Gaziantep Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. aygulkilinc@hotmail.com,

ORCID ID: 0000-0003-2566-042X

and entered into force as a top policy document, have been reviewed. In this context, it is aimed to reveal the reality situation that Turkey is in in terms of local politics regarding the relevant thematic crisis areas. As a result of the analysis, it was concluded that a rational and comprehensive policy document containing the relevant thematic crisis areas has not yet been created by the metropolitan municipality administrations in question.

Key Words: Climate Change, Ecological Crises, Local/Urban Policy, Local Governments, Planning Crisis, Water Crisis, Food Crisis, Climate Migration Crisis, Twelfth Development Plan, Strategic Plan.

GİRİŞ

İklim değişikliğinin neden olduğu ekolojik krizlerin kentsel alandaki tezahür biçimleri oldukça çeşitlidir. Bu çalışmada iklim değişikliği konusu; ‘planlama krizi’, ‘su krizi’, ‘gıda krizi’ ve ‘iklim göçleri krizi’ başlıklarından oluşan seçili tematik kriz alanları bağlamında ele alınıp incelenmiştir. Sel baskını nedeniyle kentsel alt yapının işlevselliğini önemli ölçüde yitirmesi; yağış yetersizliği veya ani yağışlar nedeniyle baraj suyu seviyesinin dikkate değer biçimde düşmesi sonucu kent şebeke suyunun tedarikinde sorun yaşanması; düzensiz yağış ve yetersiz sulama nedeniyle yıllık ürün rekoltesinin düşmesi veya değişkenlik göstermesi; düzensiz ani yağış ve hava olayları nedeniyle oluşan sel, kasırğa, heyelan, kuraklık gibi afetler sonucu kent sakinlerinin konutlarını/yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalması gibi durumların her birini, iklim değişikliğine ilişkin ekolojik krizlerin kentsel alandaki belli başlı tezahür biçimleri olarak ele almak mümkündür. Bu türden ekolojik krizler nedeniyle toplumda beliren değişim ve dönüşüm sürecinde yaşanan çok yönlü kırılmanın üstesinden gelmenin en önemli ve başlıca kamusal aracı, hiç şüphesiz yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimlerin ekolojik krizlerin kentsel alanda neden olduğu/olabileceği tahribatın öngörülebilirliğini ve buna ilişkin hazırlığı/tedbirleri/önlemleri içeren ussal, tutarlı, kapsamlı ve çözüm odaklı bir kentsel politika oluşturma hedefi, toplumsal sağlığın ve esenliğin sürdürülebilirliği açısından elzemdir. Mevcut kamu politika belgelerinde bu konuya ilişkin bir durum tespiti yapabilmek ve bir değerlendirmede bulunabilmek için İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Gaziantep büyükşehir belediyeleri 2020-2024 yıl aralığına ilişkin stratejik planları gözden geçirilmiştir. Buna göre söz konusu büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 yıl aralığına ilişkin stratejik planları, seçili tematik kriz alanları bağlamında incelenmiş ve söz konusu stratejik planlar, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına ilişkin mevcut hedef ve programlar açısından analiz edilmiştir. Ayrıca henüz onaylanıp yürürlüğe giren ‘On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)’nda iklim değişikliğinin olumsuz sonuçları karşısında kentsel alanda yapılması öngörülen hedef ve planlar da gözden geçirilmiştir. Üst politika belgesi olarak On İkinci Kalkınma Planının ekolojik krizler konusundaki bilgilendirici / tayin edici / yönlendirici rolü anlaşılmaya ve söz konusu üst politika belgesinin yerel politikalar üzerindeki kılavuzluk yönünün niteliği ortaya konulmak istenmiştir. Ancak bu incelemeyi önce seçili tematik kriz alanlarından her birinin kentlerde nasıl gerçekleştiği ve günlük yaşamı nasıl ne yönde etkilediği veya etkileyebileceği konusuna açıklık getirilmiştir. Kuramsal bir yaklaşımla ele alınan bu çalışmada analiz süreci, konuya ilişkin internet ortamında bulunan On İkinci Kalkınma Planı, büyükşehir belediyelerine ait stratejik planlar, bilimsel kitaplar ve makaleler ile matbu kaynakların taranması sonucunda ulaşılan veriler ışığında betimleyici bir anlatımla gerçekleştirilmiştir.

1. KAVRAMSAL/KURAMSAL YÖNÜYLE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE SONUÇLARI

Son yıllarda çok sayıda ülkede olduğu gibi ülkemizde de hava olayları normalin dışında bir seyir izlemektedir. Mevsiminden bağımsız biçimde yaşanmakta olan şiddetli hava olayları sonucu su baskınları, taşan dereler, sele dönüşen yollar, suyla dolan altgeçitler ve metro istasyonları, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarının kentsel alana somut dokunuşu olarak ifade edilebilir. Bu somut dokunuşlar, yıllardan bu yana romantik bir konu veya

sorun gibi algılanan veya algılanmak istenen iklim değişikliği gerçeğiyle bizleri yüzleştirmektedir İklim değişikliği, sıcaklıklarda ve hava düzenlerinde uzun vadeli değişimleri ifade eder ki, bu tür değişimler, güneşin aktivitesindeki değişiklikler veya büyük volkanik patlamalar nedeniyle doğal sayılabilmektedir. Ancak 1800’lü yıllardan bu yana, özellikle kömür, petrol ve gaz gibi fosil yakıtların kullanımı nedeniyle iklim değişikliğinin ana nedeninin, insan faaliyetleri olduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçevede kullanılan fosil yakıtlarının, (kömür, petrol, doğal gaz) Dünya’nın etrafına sarılmış bir battaniye gibi davranan, güneşin ısınımsı hapseden ve sıcaklıkları yükselten sera gazı emisyonlarını ürettiği görülmüştür. Enerji, sanayi, ulaştırma, binalar, tarım ve arazi kullanım biçimi gibi çok sayıda sektör, sera gazlarına neden olan üretim alanları arasındadır. İklim değişikliğinin yaşanan sonuçları ise yoğun kuraklıkları, su kıtlığını, şiddetli yangınları, yükselen deniz seviyelerini, su baskınlarını, kutup buzlarının erimesini, yıkıcı fırtınaları ve biyolojik çeşitliliğin azalmasını içeren oldukça sorunlu bir alana işaret etmektedir (UN, 2023).

Dünya Meteoroloji Örgütü’nün (WMO) Küresel İklim Geçici Durumu Raporuna göre aşırı sıcak hava dalgaları, kuraklık ve yıkıcı seller, milyonlarca insanı etkilemiş ve önemli mali kayıplara neden olmuştur. Deniz seviyesi yükselme hızı 1993’ten bu yana iki katına çıkmış durumdadır. Ayrıca deniz seviyesinin Ocak 2020’den bu yana yaklaşık 10 mm artarak 2022 yılında yeni bir rekor seviyeye ulaştığı gözlemlenmiştir. 2022 yılında rekor kıran erime ilk belirtilere göre Avrupa Alp dağlarındaki buzullar üzerinde ağır bir etkiye neden olmuştur. Grönland buz tabakası, art arda 26. kez kütle kaybetmiştir (WMO, 2022). 2022’deki küresel ortalama sıcaklığın şu anda, 1850-1900 sanayi öncesi ortalamasının yaklaşık 1,15 [1,02 ila 1,28] °C üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (UN, 2023). 2013-2022 dönemi için 10 yıllık ortalamasının 1850-1900 sanayi öncesi taban çizgisinin 1,14 [1,02 ila 1,27]°C üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum, Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) Altıncı Değerlendirme Raporu tarafından tahmin edildiği üzere 2011’den 2020’ye kadar olan 1,09°C ile karşılaştırılmaktadır (IPCC, 2022). 2021 yılına ilişkin okyanus ısısı, rekor seviyelerde gerçekleşmiş ve ısınma oranının özellikle son 20 yılda yükseldiği belirtilmiştir (WMO 2022). Bununla birlikte küresel ısınmanın devam ettiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla tahminler, 2023 yılı için verilerin çok daha kötü olacağı yönünde şekillenmiştir.

Küresel ısınmanın başlıca sorumlusunun insan kaynaklı faaliyetler olduğu vurgulanmakta ve son iki yüz yıldan bu yana Dünyayı ısıtmanın insan kaynaklı faaliyetlere bağlı sera gazı olduğu belirtmektedir (UN, 2023). Günümüzde iklim değişikliğinin yıkıcı etkileri nedeniyle sera gazı salınımında ‘net sıfır’ hedefi, Dünya ve içindeki yaşam formları için artık hayati derecede önemli bir konu haline gelmiştir. Ekolojik açıdan ‘net sıfır’, sera gazı emisyonlarının mümkün olduğunca sıfıra yakın bir seviyeye indirilmesi ve kalan emisyonların, örneğin okyanuslar ve ormanlar tarafından atmosferden yeniden emilmesi anlamına gelir. Bilimsel araştırmalar iklim değişikliğinin en kötü etkilerini önlemek ve Dünyanın yaşanabilirlik niteliğini korumak için küresel sıcaklık artışının sanayi öncesi seviyelerin 1,5°C üzerinde bir değerle sınırlandırmak gerektiğini vurgulamaktadır. 2015 tarihli Paris Anlaşması’nda belirtildiği gibi küresel ısınmayı 1,5°C seviyelerinde tutabilmek için emisyonların 2030 yılına kadar %45 oranında azaltılması; 2050 yılına kadar da sera gazı emisyonlarında net sıfıra ulaşılması hedefi, zorunlu sayılmıştır (UN, 2023). Sera gazı salınımında net sıfır yakalama hedefi küresel ölçekte üretme, tüketme ve hareket etme kalıplarımızda tam bir dönüşümle mümkün olabilir ki, bu da mevcut günümüz üretim ve tüketim kalıpları içinde oldukça zor görünmektedir. Çeşitli platformlarda bir araya gelen küresel aktörler (ülkelerin, kentlerin, işletmelerin ve kurumların temsilcileri) iklim değişikliğinde başlıca tetikleyici faktör olan sera gazı salınımı için net sıfır emisyonu ulaşma sözü vermiştir. Sera gazı salınımında en büyük kirleticiler olan Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği de dâhil olmak üzere 70’den fazla ülke, zararlı emisyonlar konusunda net sıfır hedefi belirlemiş durumdadır (UN, 2023). Uluslararası alanda artan sayıda ülke 2050 yılına kadar net sıfır emisyon taahhüt ederken, küresel ısınmayı 1,5°C’nin altında tutmak için emisyonların 2030 yılına kadar yarıya indirilmesi gerektiği şartında da hem fikir görünmektedirler. Bu hedeflerin gerçekleşmesi kömür, petrol ve doğal gaz kullanım miktarında ciddi bir düşüşün sağlanmasıyla ve hatta bugünün mevcut fosil yakıt rezervlerinin üçte ikisinden fazlasının 2050 yılına kadar yer altında tutulmasıyla mümkün olabileceği varsayılmaktadır (UN, 2023). Ne var ki, yalnızca en

büyük emisyonu sahip yedi ülke olan Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Avrupa Birliği, Endonezya, Rusya Federasyonu ve Brezilya, henüz 2020 yılında tüm küresel sera gazı emisyonlarının yaklaşık yarısını oluşturmuş durumdadır. Ayrıca şu anda yürürlükte olan politikalar düşünüldüğünde içinde bulunduğumuz yüzyılın sonuna kadar 2,8°C'lik bir küresel sıcaklık artışı öngörülmektedir (UN, 2023).

Tüm bu veri ve tahminler, Dünya ülkeleri olarak iklim değişikliği açısından toplumları bekleyen risk durumlarını ve ilgili sorunun küresel boyutunu, henüz tam olarak kavrayamamış olduğumuza veya ekonomik kalkınma hedeflerimizi öncelikle konusunda ısrarcı davranmaya devam ettiğimize işaret etmektedir. Diğer taraftan iklim değişikliğine bağlı ekolojik krizler toplumsal gelecek açısından oldukça önemlidir. Kriz, bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk veya bir ülkede, ülkeler arasında toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen bunalım, buhran gibi çöküntü, güçlük dönemlerini (TDK, 2023) tanımlamak için kullanılır. Bir toplumdaki mevcut bir kriz durumu, toplumsal risk olasılıklarından en az birinin toplumsal yaşamda vücut bulmuş/gerçekleşmiş halidir. Toplumlar zaman zaman politik, ekonomik, salgın hastalık, çevresel kirlilik, afet gibi çeşitli krizlerle karşı karşıya kalabilir. Toplumsal risk veya risk durumu şeklinde öngörülebilir olan bu tehlikeli durumlar, gündelik hayata dair sıklıkla karşı karşıya kalınması muhtemel risk olasılıklarını ifade eder. Risk tehlikesi, belirli bir tehlike düzeyine, belirli bir tehlikenin belirli bir zamanda, belirli bir yerde, belirli bir şekilde ve belirli bir büyüklükte ortaya çıkma olasılığına atfedilebilen insanların ve nesnelerin kayıplara duyarlılığını tanımlamaktadır (Burton vd. 2022). Dünden bugüne insanlığın gündelik yaşamında var olagelen riskler ve bunların olumsuz sonuçları, modern toplumlarda, her zaman olduğundan çok daha etkili ve belirgin biçimde yaşanmaktadır. Başka bir ifadeyle modern toplumlarda risk tehlikesi oldukça yüksek olmakla birlikte maruz kalınabilecek riskli durumlar da oldukça çeşitli ve sonuçları itibarıyla oldukça yıkıcı olabilmektedir (Burton vd. 2022). Ekolojik sorunların, afetlerin, kimyasal silahların, salgın hastalıkların geniş coğrafi alanda yaratacağı risk potansiyeli ve bunların olası yıkıcı sonuçları, canlılar ve yaşam alanları için mevcut durumu tanımlayıcı örnekler olarak ifade edilebilir. Kentler, çok çeşitli risk/afet tehdidi altındadır. İklim krizinin yıkıcı etkileri en çok kentlerde gerçekleşmektedir. Küresel enerji tüketiminin üçte ikisi kentlerde tüketilmekte ve aynı kentlerde sera gazı emisyonlarının %70'inden fazlası üretilmektedir (World Bank, 2023). Bundan dolayı iklim değişikliğiyle mücadelede oldukça önemli mekânlar olarak kentler, bu mücadelede hayati bir rol üstlenebilecek konumda bulunmaktadır. İklim değişikliğine bağlı ekolojik krizler nedeniyle oluşan karmaşık riskler; eşzamanlı olarak meydana gelen birden fazla iklim tehlikesinden ve birbiriyle etkileşime giren birden fazla riskten kaynaklanır; genel riski birleştirir ve risklerin birbirine bağlı sistemler aracılığıyla ve bölgeler arasında aktarılmasına neden olur. Başka bir ifadeyle iklim değişikliği insan refahı ve gezegen sağlığı için bir tehdittir. İklim dirençli kentler ve sürdürülebilir kalkınma için uyum ve azaltımı bütünleştirici küresel iklim politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Tahminlere göre yaklaşık 3,3 ila 3,6 milyar insan, iklim değişikliğine karşı oldukça savunmasız koşullarda yaşamaktadır. Doğadaki türlerin büyük bir kısmı iklim değişikliğine karşı kırılgan durumdadır (IPCC, 2023: 8,12, 24, 31). Her ne kadar sayılı ülkelerin çevresel kirliliğe karşı sınırlı tedbirleri ve bu konudaki geliştirme ve adaptasyon çabaları, bazı toplumlarda kırılganlığı azaltmış olsa da insan kaynaklı iklim değişikliği, doğal iklim değişkenliğinin ötesinde, doğa ve insanlar üzerinde yaygın olumsuz etkilere ve buna bağlı kayıp ve zararlara neden olmakta ve olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

Ekoloji (ecology), organizmaların bölgesel dağılımını ve miktarını belirleyen karşılıklı ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır (Marshall, 1999: 175; Akın, 2009: 7). İklim değişikliği veya ekolojik kriz, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının atmosferde birikmesi sonucu ortaya çıkan ve dünya genelinde ekosistemlerin, ekonomilerin ve toplumların geleceğini tehdit eden ciddi bir sorundur (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1989: 66-83). İklim değişikliği sorunu, bu konuda küresel, ulusal ve yerel ölçekte politikalar oluşturmayı ve gidişatı tersine çevirmek üzere kararlı müdahalelerde bulunmayı kaçınılmaz hale getirmiş durumdadır. Ani ve aşırı hava olayları ile düzensiz yağış rejimi, sele ve su baskınlarına, güçlü fırtınalara/kasırgalara neden olmaktadır.

Ülkemizde kentler, bu düzensiz ve ani hava olayları nedeniyle sular altında kalmakta, sokaklar bir anda dere yatağına dönüşebilmekte; ağaçlar, çatılar yerinden sökülmemekte; yerleşim alanlarında altyapı çökmekte, kamusal hizmetlere erişimi sekteye uğratmakta; gündelik hayat rutinini değiştirebilmekte ve sonuç olarak geriye can ve mal kaybından oluşan toplumsal maliyeti oldukça yüksek bir fatura kalmaktadır. Kentsel yerleşim alanlarında iklim krizinin sonuçlarının bu kadar ağır yaşanmasında, yıllardan bu yana süre gelen sağlıklı ve işlevsiz yerel/kentsel politika anlayışının önemli bir payının olduğu, yadsınamaz bir gerçektir. Kentsel alan/çevre, açık ve dinamik ekosistemlerden oluşur. Günümüzde madde ve enerji, ağırlıklı olarak kentlerde üretilmekte, tüketilmekte ve dönüştürülmektedir. Oldukça işlek olan bu süreç boyunca oluşan her türlü gaz ve atıklar, yine kentsel ortama bırakılmaktadır. Oldukça devingen olan kentsel sistem, sürekli gelişir, değişir ve diğer ekosistemlerle etkileşim içinde olur. Dolayısıyla, sağlıklı biçimde yönetilmeyi gerektirmektedir. Kentsel politikalar kapsamında kentsel planlamayı/ımarı, rekreasyonu, mimariyi, ulaşım ve teknik altyapıyı yeniden düşünerek hareket edilmelidir. Dolayısıyla kırsal ve kentsel çevre, sürdürülebilir ulaşım, temiz enerji ve düşük tüketim gibi iklim değişikliğinin olumsuzluklarının hafifletildiği; iklime dayanıklı/uyumlu evler/bahçeler, su geçirimli kaldırımlar/yollar gibi adaptasyon süreçlerinin öncelendiği alanlar haline getirilmelidir (Avrupa Çevre Ajansı, 2023). Bu mümkün olduğunda, yani ussal ve işlevsel bir kentsel politika kapsamında sessiz, güvenli, temiz ve yeşil kentsel alanlar tasarlanabildiğinde, kentsel yaşam kalitesini iyileştirmek de mümkün olabilecektir.

2. TOPLUMSAL SONUÇLARI AÇISINDAN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE BAĞLI SEÇİLİ TEMATİK KRİZ ALANLARI

İklim değişikliği, içinde bulunduğumuz yüzyılın en önde gelen sorunları arasındadır. Yaşam alanlarımız ciddi biçimde iklim değişikliğinden etkilenmektedir. Bu olgunun olumsuz sonuçları özellikle kentsel alanda altyapı, su, gıda ve enerji sistemlerinin güvenliğini tehdit etme potansiyeline sahiptir (Çapar, 2019: 11). Artan sıcaklık ve kuraklık, hızla eriyen buzullar ve deniz seviyesindeki yükselme, şiddetli hava olayları, enerji kesintisi, su güvenliği, gıda güvenliği, iklim göçü gibi krizler, küresel iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarının bölgesel ve kentsel göstergeleri olarak günümüzde artık çok daha belirgin biçimde yaşanmaktadır. Bu göstergelerin bölgesel ve kentsel alanlarda oluşan etkileri arasında ana hatlarıyla teknik alt yapının olumsuz etkilenmesi, temel kentsel hizmetlere erişimde yaşanacak olumsuzluklar ve yaşam kalitesinde düşüş gibi ciddi sonuçları bulunmaktadır. Altyapının ve yerleşim birimlerinin iklim değişikliğine karşı savunmasızlığının değerlendirilmesine yönelik yağış, sıcaklık, deniz seviyesi yükselmesi, fırtına gibi hava olaylarının sıklık ve büyüklüğünün kentsel mekânsal olası etkileri; evlerde, yollarda, sulama sistemlerinde ve özellikle dağlık alanlarda, zayıf altyapıya sahip alanlarda ve doğal riskli fay zonları gibi alanlarda taşkın, zemin kaymaları gibi hasarlar oluşturacak biçimde gerçekleşebilmektedir. Ayrıca iklim değişikliğine bağlı yüksek sıcaklıklar ve uzun ısı dalgaları sonucunda, asfalt ve yol, köprü ve bina malzemelerinin daha hızlı bozulması durumu söz konusudur. Bununla birlikte yoğun nüfuslu kıyı kentlerindeki havalimanı, limanlar ve otoyollar gibi yaşamsal altyapı sistemleri ile oturma ve çalışma alanları, ekolojik krizlerin tehdidi altındadır (Kahraman ve Şenol, 2018: 359). Dolayısıyla iklim değişikliğinin söz konusu olumsuz sonuçlarına bağlı olarak kentsel alanda yaşanan veya yaşanması muhtemel olan çok sayıda kriz durumu bulunmaktadır. Bunlardan sadece bir kaçını oluşturan ‘planlama krizi’, ‘su krizi’, ‘gıda krizi’ ve ‘iklim göçleri krizi’, kentsel yaşam kalitesini doğrudan olumsuz etkileyecek seçili başlıca tematik kriz alanları olarak, aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.1. Planlama Krizi

İklim değişikliğine bağlı ekolojik krizler yani aşırı sıcaklık, kuraklık, şiddetli fırtınalar, mevsimden kopuk aşırı yağışlar gibi aşırı hava olayları artık çok daha sık gerçekleşmektedir. Bu krizler, kentsel alanı olumsuz yönde etkileyebilmekte, kentsel altyapıda ciddi zararlara neden olabilmekte ve toplumsal maliyeti oldukça yüksek

sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin son yıllarda sıklıkla yaşanır olan ani ve aşırı yağışlar nedeniyle dereye dönüşen yollar ve su baskınları, kentsel altyapının çökmesine neden olabilmektedir. Aşırı sıcaklık, kentsel alanda ciddi sağlık sorunlarının yaşanmasına veya aşırı kuraklık, su kaynaklarının azalmasına ve barajlardaki su seviyesinin risk düzeyinde gerilemesine sebebiyet verebilmektedir. Kentsel alanda planlama eyleminin amacı ise bunun gibi olası su baskınlarına, taşan derelere ve çöken teknik altyapı sistemine karşı çözümler geliştirmek, kentsel alanda sağlıklı bir yaşamın tesisi ve devamlılığı için önlemler almaktır. Çünkü planlama, izlenen süreçler ışığında toplum ve kamu yararına mekân düzenleme olarak kaynakların ve mülkiyetin yeniden dağılımını organize edici rolüyle devlet ve hükümet eliyle (Özgen, 2007: 161-163) mekâna bilinçli bir müdahaledir. Toplumunu bilinçli olarak yönlendirme aracı olarak planlama, yapılacak işlerin gerektirdiği nitelikte ve sayıdaki kaynağı, işin gerektirdiği mekân ve zaman içinde hazır bulundurarak, gelecekte izlenecek hareket şeklini imkânlar ölçüsünde tayin etme ve belirleme işlevidir (Keleş, 2017: 111; Yıldız, 1995: 85; Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2008). Buna göre planlama özellikle insan, doğa ve yaşam ilişkilerinde beşeri çevreye, doğal çevreye ve yapay çevreye dair karşılıklı ilişkilerde ve ilişki sisteminde beliren duruma bir sistem şeklinde çözüm üretmek (Suher, 1985: 6-7) için en kullanışlı ve yararlı araçtır.

Planlama çalışmaları kapsamında bir ülkedeki mevcut ekonomik, demografik ve sosyokültürel yapı ile mekânsal gelişme ve düzenleme işlemi, verili durum bağlamında belirli hedefler doğrultusunda yönetilir, yönlendirilir. Ayrıca planlama sürecinde toplumsal yapıya ilişkin durumların, verilerin izlenen süreçte değişebileceği kabulü, değişmez bir ilke olarak geçerliliğini korur. Bu bağlamda ülke planlamasının, dolayısıyla bölge veya kent planlamasının bir anlamda amacı geleceğin sosyal, ekonomik ve mekânsal yaşam koşullarına içkindir (Göçer, 1985: 50). Başka bir ifadeyle iklim değişikliğine bağlı krizlerin kentsel alanda neden olduğu hasar veya olumsuzluklar karşısında planlama, bir kentin yerleşim biçimi ve alanı, toprak yapısı gibi fiziksel ve coğrafi özelliklerin yanı sıra nüfus, geçim kaynağı, ulaşım, barınma gibi toplumsal ve ekonomik özelliklerin kenti çevreleyen tüm koşullarla birlikte belirlenmesi, ele alınması, bunların gelecekteki yönelimlerine ilişkin kestirimlerde bulunulması ve kentsel hizmetlerin bu kestirimlere göre ayarlanması eylemi (Sezen, 1999: 15-16) olarak yönetim dizgemizdeki yerini almış bulunmaktadır. Ne var ki, tüm Dünya ülkeleri, iklim değişikliği sorunuyla karşı karşıya bulunmakta ve en işlevsel, güvenli ve gelişmiş kent planına/politikasına sahip kentlerin teknik altyapıları bile zaman zaman ekolojik krizler karşısında işlevsiz kalabilmektedir. *Planlama krizi* olarak da ifade edilebilecek bu durum, kentsel alanda gerçekleşen tüm bu kamusal planlı eyleme rağmen genellikle beklenmedik hava olayları veya afetler gibi ekolojik krizler karşısında kentsel alanda planlama uygulamalarının başarısız olması durumunu tanımlar.

Özellikle son birkaç yıldır iklim değişikliğine bağlı hava olayları karşısında teknik altyapı uygulamalarının başarısız olduğu, iklim değişikliğine bağlı krizler karşısında kentsel politikaların işlevsiz ve yetersiz kaldığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle ekolojik krizler nedeniyle kentsel altyapının çökmesi, altgeçitlerin su altında kalması, yolların hasar görmesi, su ve elektrik kesintisi, erozyon, toprak kayması gibi olumsuzlukların meydana gelmesi planlama eyleminin iklim değişikliği karşısındaki krizi olarak da ifade etmek mümkündür. Planlama kurumunun içinde bulunduğu bu krizin sebepleri arasında ise; iklim değişikliği nedeniyle kentsel dokuda değişen koşullar, öngörülemeyen durumlar, bilgi eksikliği, yanlış tahminler veya stratejik hatalar gibi çok sayıda faktörün bulunduğu anlaşılmaktadır. Balık ve Yüksel'e göre yapıli çevresinin oluşması sürecinde bitki örtüsünün önemli oranda tahribata uğraması ve betonarme oranının artması nedeniyle kentsel işlevler bağlamında mekânın planlaması/tasarımı sürecinde kentsel alan ile iklim arasındaki ilişkisel durumun ele alınması zorunlu sayılmalıdır. Bu durum gözetilmeden yapıli çevresinin billurlaştığı/somutlaştığı kentsel alanda yazarların ifadesiyle kentsel ısı adası yoğunluğu artmakta, yüzey yağmur suyu tutma özelliği düşmekte, taşkın olayların kontrolü zorlaşmakta, su yönetimi problemi açığa çıkmakta, ani ve çabuk değişen rüzgâr alanları oluşmakta, yağmur deseninde farklılıklar meydana gelmekte, yüzey sıcaklığı yükselmekte, kirletici

madde oranı ve dağılımları artmaktadır (Balık ve Yüksel, 2014: 1). Böylece ani yağışlar nedeniyle kentin sular altında kalması ve kentsel teknik altyapının çökmesi kaçınılmaz olmaktadır.

2.2. Su Krizi

Günümüz Dünyasında birçok yerleşim alanı, su sıkıntısı çekmektedir. İklim değişikliğinin en önemli olumsuz etkilerinden birisi de su döngüsünün bozulmasına neden olması ve su kalitesinin değişmesidir. Dünyadaki su kaynaklarının su döngüsü ile birlikte sabit kaldığı söylenebilir. Ancak iklim değişikliği nedeniyle su kaynaklarının dünyada bulunduğu yer ve zaman değiştiği için birçok yerde miktar ve kalite açısından su kaynaklarında sorunlar yaşanabilmekte, mevcut su kaynaklarının yönetimi güçleşmektedir. İklim değişikliği bağlamında gerçekleşen aşırı sıcaklık, kuraklık, buzulların erimesi gibi ekolojik krizlerin biri veya birkaçı, bir alandaki mevcut su varlığını/kaynaklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Başka bir ifadeyle iklim değişikliği su döngüsünü doğrudan etkilemekte; su yüzeyinde ve arazi yüzeyindeki akışlarda, su kaynaklarının miktarında ve kalitesinde olumsuz değişikliklere yol açabilmektedir. Dolayısıyla iklim değişkenliğinin yerel ve ulusal ölçekte bir arazinin genel hidrolojisi üzerinde ve suyun varlığı ve düzeyi üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Kahraman ve Şenol, 2018: 361). Bu bağlamda denilebilir ki iklim değişikliği ile bir alandaki su varlığı/miktarı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır ve bu ilişki, son yıllarda daha belirgin biçimde gözlemlenir olmuştur. Kentsel alanda kent şebeke suyunun kaynağı olan baraj göllerindeki su doluluk oranının ciddi oranda düşmesi; Konya’da azımsanmayacak sayıda obruğun oluşumu, bu durumun en açık göstergelerinden biridir.

Kent yerleşiklerin temiz su ihtiyacını karşılayan barajlardaki su miktarının belli dönemlerde kritik düzeye kadar gerilemesi, iklim değişikliğine bağlı olarak kentsel alanda yaşanmakta olan ‘*su krizi*’ sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim değişikliğine bağlı yetersiz yağışlar, kuraklığa; kuraklık ise su kaynaklarının azalmasına; su kaynaklarının azalması ise su kıtlığına yani içmek ve kullanmak için su tedarikinde sorun yaşanmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla kentsel alanda su kesintileri veya suyun tedarikinde sıkıntı yaşanması, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından biri olarak kaçınılmaz olmuştur. Kentsel alanda temiz suya erişim sorunu, yerleşiklerin sağlıklı ve güvenli içme suyuna ulaşmakta güçlük yaşama durumunu tanımlar. Kent şebeke suyu genellikle su arıtma tesislerinden sağlanır. Baraj, göl gibi kaynaklardan temin edilen su, içme suyu arıtma tesisine alınır. Belediyelerin kurmuş bulunduğu bu arıtma tesislerinde suyun arıtılması ve tüketilebilir duruma gelmesi sağlandıktan sonra su, şebeke sistemi aracılığıyla tüm kente (yerleşim ve çalışma alanlarına) verilir. Kent yerleşim alanına bir planlama çerçevesinde döşenmiş bulunan boru hatlarından oluşan su şebeke sistemi, suyu; konutlara, iş yerlerine ve diğer tesislere yani tüm yerleşim alanlarına ulaştırır.

Kentsel çevrede temiz suya erişim sorunu, özellikle sanayileşmenin yaygın olduğu gelişmekte olan bölgelerde yaygın bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kirli su kaynakları, sanitasyon eksikliği ve altyapı sorunları temiz suya erişimi sınırlayabilir. Bu durum, sağlık sorunlarına, su kaynakları arasında rekabetle ilgili çatışmalara ve ekonomik zorluklara yol açabilir. Tam da bundan dolayı kamusal bir politika çerçevesinde kent şebeke suyu organizasyonu/yönetimi, belediyeler ve su idareleri tarafından icra edilir. Belediyelerin kent şebeke suyuna ilişkin görevleri arasında suyun temini, artırılması, dağıtımı, kalite kontrolü, altyapı bakımı ve kriz yönetimi gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Ayrıca su altyapısının sürdürülebilirliğini sağlamak, su kaynaklarını korumak ve suya ilişkin kriz durumlarına hazırlıklı olmak da belediyelerin görev ve sorumlulukları arasındadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, 14. Madde; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 7. Madde). Çünkü halk sağlığını korumak, belediyelerin öncelikli görevleri arasındadır. Bu nedenle kentsel alanda sürdürülebilir su yönetimi uygulamalarının hayata geçirilmesi önemli kamusal bir konudur. Kentsel çevrede bulunan barajları, kuyuları, doğal kaynakları, göl ve göletleri, sulama kanallarını, temiz su şebekesini, atıksu bertaraf (kanalizasyon) sistemini, atıksu arıtma tesisini, içme ve kullanma suyunun arındırılmasına ve tasarrufuna ilişkin uygulamaların tümünü, belediyelerin su yönetim sistemi içinde düşünmek mümkündür.

Günlük kentsel yaşam ve planlar, hidrolik sistemlere göre düzenlenir. Hidrolik sistem, suların akışına uygulanan yasaları, suyun dağıtılması sırasında ortaya çıkan sorunları inceleyen bilim ve teknik alandır (TDK, 2023). Bu sistem çerçevesinde iklim değişikliğinin içme suyu kaynakları, sanitasyon, gıda ve enerji üretimi üzerindeki etkilerinin anlaşılması açısından önemlidir. Ayrıca belirli bir çevrede yani yerleşim alanında su, enerji, tarım ve iklim arasındaki ilişki biçimi oldukça karmaşıktır. Mevcut bu ilişki biçiminin en çarpıcı örneği olan barajlar örneğin; su kaynaklarını düzenlemek, suyu depolamak, enerji üretmek, tarımsal alanı sulamak, seli kontrol edebilmek gibi amaçlarla inşa edilmiştir (Çapar, 2019: 11). Barajlar üzerine kurulan ve su gücüyle çalışan makinelerle elektrik üreten merkez olan hidroelektrik santrallerle (TDK, 2023) kentlere, yerleşim yerlerine elektrik arzı iklim değişikliği ile birlikte tehlikeye girebilmektedir. Çünkü iklim değişikliği ile yağışların azalması, bazı durumlarda aşırı yağışların görülmesi, yağışın yıl içerisindeki düşüş zamanının değişmesi hidroelektrik enerji üreten barajların yönetilmesini güçleştirir (Çapar, 2019: 11). Bu durum da olası bir enerji krizinin yaşanmasına, kentlerin enerjisiz kalmasına sebebiyet verebilir.

Kuraklık direncini artırmak amacıyla yeşil alanların sürdürülmesi sağlanmalıdır. Kuraklık yani yağışsızlık (TDK, 2023) normal yağış miktarının altında uzun bir süre devam eden neredeyse yağışsız hava koşullarıdır. Bu durum, su kaynaklarının azalmasına, toprakların kurumasına ve bitki örtüsünün zarar görmesine neden olabilir. Dolayısıyla kuraklık, tarım, içme suyu temini, enerji üretimi ve ekosistemler üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Bu tür sorunlarla başa çıkmak çeşitli çözüm seçenekleri olduğunu, bunun için de sürdürülebilir su yönetimi uygulamalarının hayata geçirilmesi gerektiğini anlıyoruz. Suyun sürdürülebilirliği, su kaynaklarının mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilme yeteneğini ifade etmektedir. Sürdürülebilir su yönetimi ise su kaynaklarının mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde dengeli bir şekilde kullanılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede; yönetsel anlamda verimliliğin artırılması, suyun doğal döngüsüne uyumlu olacak şekilde sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutlarını içeren bütüncül organizasyonun sağlanması, stratejik bir kaynak olarak suyun korunması, su kaynaklarının verimli bir şekilde değerlendirilmesi ve projelendirilmesi, su tesislerinin işletilmesi ve su yönetimindeki insan gücünün kalitesinin artırılması gibi hedefler öngörülmektedir (On Birinci Kalkınma Planı, 2018: 3). Dolayısıyla yerel yönetimler; suyun etkin kullanılması, geri kazanılması, depolanması, su tasarrufu sağlayan teknolojilerin benimsenmesi, su tasarrufu teşvikleri, su arıtma tesislerinin geliştirilmesi ve tarım alanlarında etkili sulama yöntemlerinin teşvik edilmesi gibi önemli yerel stratejiler oluşturmak zorundadır. Bu konu hem çevresel hem de toplumsal açıdan oldukça önemlidir ve içinde bulunduğumuz durum, su kıtlığı ve enerji sorunuyla mücadele etmenin en ussal yollunun yerel politikalar olduğunu göstermektedir.

2.3. Gıda Krizi

Gıda, insan hayatı ile özdeşleşmiş bir kavramdır ve insan yaşamının devamlılığı için en temel kaynaklardan biridir. Geçmişten günümüze gıdanın güvenliğini sağlama; onu en iyi şekilde muhafaza edebilme ve yeterince üretebilme hedefi, hayatta kalmanın anahtar koşulu sayılmıştır (Yılmaz, 2022:1). Gıda güvenilirliği; gıdaların üretilmesi, işlenmesi, hazırlanması, depolanması, tüketiciye sunulması ve tüketimi sırasında taşıyabileceği biyolojik, kimyasal ve fiziksel her türlü zararlı etkenin bertaraf edilmesi için alınan tedbirler bütünü ifade etmektedir. Güvenilir gıda ise uygun şekilde hazırlanarak tüketildiğinde tüketicilere zarar vermeyen gıda demektir (Akpınar, 2022: 4). Dünden bugüne hızlı kentleşme ve nüfus artışı gıda üretimine olan baskının ve talebin daha da artmasına neden olmuştur. Bu nedenle ülkeler kamu politikalarında gıdayı merkeze alan üretim, istihdam ve sürdürülebilir tarım ve çevre gibi çeşitli stratejiler geliştirme ihtiyacı duymuşlardır. Gıdaya olan arz-talep dengesinin sağlanmasında sürdürülebilir bir gıda güvencesinin sağlanması da gerekli görülmüştür. Dolayısıyla birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de gıda güvencesinin oluşturulmasında sürdürülebilir gıda ve çevre yönetimi politikalarının stratejik amaçlar arasında yer alması gerektiği vurgulanmıştır. Küresel iklim değişikliği sonucu kaynakların azalması, yeni dönemde gıda güvenliğini ve dolayısıyla tarım politikalarını çok daha önemli ve öncelikli bir konu haline getirmiştir (Yılmaz, 2022: 1).

Gıda güvenliğinin tehlikeye girmesi, iklim değişikliğinin en önemli olumsuz sonuçlarından biridir. Gıda güvenliğine ilişkin tehdit, aşırı yağışların getirdiği toprak kaybı ve tuzlanma sonucu toprak veriminin kaybedilmesi veya yağış azlığı nedeniyle sulama suyunun sağlanamaması gibi birçok değişken sonucu ortaya çıkabilen (Çapar, 2019: 11-12) bir risk durumudur. *Gıda krizi* olarak tanımlanan bu durum, doğal afetler, iklim değişiklikleri, ekonomik sıkıntılar, siyasi istikrarsızlık veya tarım süreçlerindeki sorunlar gibi çeşitli faktörlerin etkileşimiyle ortaya çıkabilir. Bu faktörlerden biri veya birkaçının gerçekleşmesi sonucu gıda üretimi, dağıtımı ve erişimi olumsuz yönde etkilenebilir. Örneğin iklim değişikliği nedeniyle gerçekleşen sıcaklık artışları, yağış değişimleri, kuraklık, sel gibi hava olayları, tarımsal faaliyetler için uygun olmayan koşulların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Özellikle kuraklık, seller, su kaynaklarının azalması gibi su sorunları, ürün kayıplarına yol açabilir; tarım verimliliğini olumsuz yönde etkileyerek gıda üretimini azaltabilir. Ayrıca iklim değişikliği nedeniyle eriyen buzullar sonucu deniz seviyesinin yükselmesi, kıyı bölgelerindeki yaşam alanlarının daralmasına ve tarımsal toprakta tuzluluk oranının artmasına neden olabilmektedir. Tüm bu durumlar tarımsal üretim alanlarını daraltıp tarımsal ürünlerin yetiştirilmesini zorlaştırabilir ve sonuç olarak birbirini tetikleyen bu durumlar sonucu gıda kriziyle karşı karşıya kalınmaktadır. Gıda krizleri ise yetersiz gıda erişimi ve yoksullukla bağlantılıdır. Dolayısıyla gıda talebini karşılamada yaşanan güçlükler; kentlerde/ülkelerde yetersiz beslenmeye, açlığa, yoksulluğa, kaosa ve sonuç itibarıyla gıda güvensizliğine neden olabilir.

Küresel iklimdeki değişiklik nedeniyle yukarıda belirtilen tüm bu muhtemel dahlindeki güçlü olası durumlar nedeniyle iklim değişikliğiyle mücadele konusu, aynı zamanda gıda güvenliği ve kırsal kalkınma stratejilerinin bir parçası haline de gelmelidir. İlgili literatürde sürdürülebilir gıda üretimi ve gıda güvenliği konusunda hayata geçirilecek sürdürülebilir tarım uygulamaları, su kaynaklarının etkin yönetimi, iklim dostu tarım teknikleri ve gıda israfının azaltılması gibi çözümler, gıda krizini hafifletmeye yardımcı olabilecek seçenekler olarak önerilmektedir. Ayrıca gıda israfı, ülkemiz kentlerinde olduğu gibi gelişmiş birçok ülke kentlerinde de önlem alınması gereken, israfın azaltılmasına yönelik politikaların oluşturulması gereken önemli bir konudur. Bunun için kentsel alanda üretim, dağıtım ve tüketim aşamalarında gıda israfını en aza indirmeye dönük kamusal politikalar oluşturulmalı, farkındalık/bilinçlendirme oluşturmayı amaçlayan çalışmalar yürütülmeli ve ayrıca bu konuda teknolojik çözümler üretilmelidir.

2.4. İklim Göçleri Krizi

Göçü tetikleyen unsurlar olarak ekonomik krizler, savaşlar, iç politik çekişmeler, çevresel felaketler, doğal afetler gibi çok sayıda faktör bulunur. Tarihsel bağlamıyla iklim değişikliği nedeniyle göç, görece daha zayıf bir göç faktörü olarak belirse de günümüzde yaşanan ekolojik krizlerin etkileri düşünüldüğünde, iklim değişikliği nedeniyle insanların göçe zorlanacağını söylemek artık çok daha mümkün görünmektedir. Esasında canlılar bir yaşam döngüsüne sahiptir. Yaşam döngüsü, canlının doğumundan ölümüne kadar uzanan süreci içeren bir zaman dilimini karşılamaktadır. İklim olayları, yaşam döngüsü üzerindeki en önemli belirleyicilerden biridir. Doğadaki yaşam döngüsünde bitkilerin çiçeklenmesi ve hayvanların göçleri gibi birçok doğal olayın zamanlaması; sıcaklık, nem düzeyi ve gün ışığı miktarı gibi iklim faktörleri ile doğrudan ilgidir. İklim değişikliği sonucu gerçekleşen aşırı hava olayları, bir çevreye/alana özgü doğal süreçleri bozmaktadır/bozabilir (Kahraman ve Şenol, 2018: 361). Bozulma sonucu belli bir çevredeki mutata yaşam koşulları, değişmeye başlamakta ve hatta krizin derecesine bağlı olarak bu alanlar, canlılar için yaşam alanı olmaktan çıkabilmektedir. Dolayısıyla hayvanlar/insanlar, iklim değişikliği veya çevresel felaketler nedeniyle yaşadıkları yerleri (habitatlarını) terk etmek zorunda kalabilmekte; su kaynaklarının azalması veya kirlenmesi, tarımsal üretimin daralması, aşırı ısınma veya soğuma nedeniyle bazı bölgelerin yaşanabilir alanlar olmaktan çıkması gibi durumlar karşısında göç, kaçınılmaz bir eylem olabilmektedir. *İklim krizi göçleri* olarak da ifade edilen bu durum, çevresel değişikliklerin neden olduğu olumsuz etkiler sonucunda insanların yerinden edilmesi sürecidir. Temel ihtiyaçlarını karşılamak ve güvenli bir ortam bulmak amacıyla göç etmek zorunda kalan insanlar, daha sürdürülebilir yaşam koşullarına sahip bölgelere yönelir. Bu bağlamıyla iklim değişikliği nedeniyle karşı karşıya bulunduğumuz ekolojik krizleri, göç krizini tetikleyecek birer tehdit olarak görmek mümkündür.

Örneğin çevresel kirlilik felaketleri, su baskınları, şiddetli fırtınalar, doğal afetler karşısında kentsel alanın tamamı veya önemli bir kısmı yaşam alanı olmaktan çıkabilmekte ve göç yani yer değişikliği, kaçınılmaz olabilmektedir. Ayrıca iklim değişikliği, kırsal bölgelerde yaşayan insanları göç etmeye zorlayabilir ve bu durum, kentsel alanda nüfus baskısı oluşturur. Diğer taraftan da kırsal nüfusun azalmasına, kırsal ekonominin zayıflamasına ve kırsal bölgelerde yaşayan ve tarım ile geçimini sağlayan yerleşikleri daha da savunmasız hale getirebilir. Özetle iklim değişikliği nedeniyle göç hareketlerine maruz kalan kentler, artan nüfus ve yerinden edilen insanların getirdiği ekonomik ve sosyal baskılar karşısında çok çeşitli sorunlarla mücadele etmek sorunda kalabilir. Dolayısıyla yerel yönetimler, iklim değişikliği nedeniyle göç verme veya göç alma olasılığı karşısında planlar yapmak; bu konuda kriz yönetimleri oluşturmak zorundadır.

3. MEVCUT YEREL/KENTSEL POLİTİKALARDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN HEDEFLER/PLANLAR VE UYGULAMALAR

Kentler, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarının doğrudan tehdidi altındadır. Günümüzde Dünya nüfusunun yaklaşık yarısından fazlası, Türkiye’de ise nüfusun dörtte üçünden fazlası kentlerde yaşıyor. Sanayi sektörü başta olmak üzere sektörel faaliyetlerden ve kentsel işlevlerden kaynaklı sera gazı salımları, büyük ölçüde kentsel alanlarda gerçekleşiyor. Bu nedenle günümüzde kentler, çevresel kirliliğin en önemli kaynağı durumundadır. Diğer taraftan yoğun nüfuslu yaşam alanları olması nedeniyle kentler, ekolojik krizler karşısında oldukça kırılgan bir konumdadır. Bundan dolayı azaltım ve uyum tedbirleri açısından iklim değişikliği konusu, Türkiye’de kentsel, bölgesel ve ulusal ölçekte ilgilenilmesi gereken önemli bir sorun olarak ele alınmalı (Demirci, 2015: 89) ve bu konuda çok ciddi planlar, politikalar oluşturulup uygulanmalıdır.

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’deki yoğun nüfuslu en büyük altı kentin büyükşehir belediyesinin 2020-2024 tarihli stratejik planları, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından olan “planlama krizi”, “su krizi”, “gıda krizi” ve “iklim göçleri krizi” konularına ilişkin yürüttükleri plan ve programları açısından ele alınıp incelenmiştir. Bu bağlamda yapıları ‘çevre veya teknik hizmetler açısından planlama yönetimi’, ‘su yönetimi’, ‘gıda yönetimi’ veya ‘kırsal kalkınma’ ile ‘iklim göçleri’ gibi anahtar kelimeler kullanılmak suretiyle söz konusu büyükşehir belediyelerinin stratejik planları üzerinde, ilgili tematik kriz alanları açısından bir içerik taraması yapılmış; ilgili stratejik planların bu konudaki hedefleri/amaçları ve programlamaya dönük hedef kartları gözden geçirilmiştir. Böylece büyükşehir belediyelerinin özellikle tematik kriz alanları konusunda nasıl ve ne yönde bir planlama ve uygulama süreci izlemekte olduklarına ilişkin bir izlenim edinmek istenmiştir. Ayrıca çalışmanın bu kısmında, henüz onaylanıp uygulamaya konulan ‘On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)’nda iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına ilişkin nasıl ve ne yönde çalışmalar/tedbirler öngörüldüğüne ilişkin bir değerlendirmeye de yer verilmiştir.

3.1. Seçili Büyükşehir Belediyelerine Ait 2020-2024 Stratejik Planlarının İklim Değişikliği Çerçevesinde İncelenmesi

1900’de Dünya nüfusunun %13’ü kentlerde yaşarken, günümüzde Dünya nüfusunun neredeyse yarıdan fazlası kentlerde yaşamaktadır. Tahminlere göre 2050 yılına gelindiğinde ise Dünya nüfusunun %64-69 oranında kentlerde yaşaması beklenmektedir. IPCC’nin formüle ettiği iklim değişikliği sorununa (veya sorunlarına) karşı izlenmesi gereken hem azaltım (iklim değişikliğine sebep olan sera gazları salımı özellikle karbondioksit salımı kaynaklarının azaltımı veya yutakların artırımı, mitigation) hem de uyum (iklim değişikliğinin sebep olduğu olumsuz etkilere uyum sağlama, adaptasyon) politikalarının önemli sonuçları bulunmaktadır (Demirci, 2015: 76). Bu kapsamda uyumun ve azaltım hedeflerinin mevcut kent planlarına, politikalarına, programlarına ve planlama süreçlerine uyarlanması amaçlanmaktadır. UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change) göre azaltım (mitigation), insan kaynaklı sera gazı emisyonlarını veya ormansızlaşma gibi

iklim değişikliğine katkıda bulunan arazi kullanım uygulamalarını azaltarak iklim değişikliğinin oranını veya büyüklüğünü azaltmaya yardımcı olan faaliyetlerdir. *Uyum (adaptasyon)* ise gerçek veya beklenen iklimsel uyaranlara ve bunların etkilerine yanıt olarak ekolojik, sosyal veya ekonomik sistemlerde yapılan ayarlamalardır. Potansiyel zararları hafifletmek veya iklim değişikliğiyle ilgili fırsatlardan yararlanmak için süreçlerde, uygulamalarda ve yapılarda yapılan değişiklikleri ifade etmektedir. Bununla birlikte uyum, olumsuz etkilerin önleneyeceği anlamına gelmez; sadece olumsuz etkilerin, hiçbir planlamanın yapılmadığı duruma göre daha hafif olacağı anlamına gelir (UN-Habitat, 2014: 6). Uyum, toplulukların gelecekteki belirsiz iklimle başa çıkmaya hazırlandığı bir süreçtir. Kent planlamacıları arazi kullanımı, altyapı geliştirme ve kentsel genişleme, belediye hizmetlerinin sağlanması, büyüme yönetimi, çevre planlaması, katı ve sıvı atık yönetimi, konut ve bina geliştirme ve saha tasarımı ile ilgilenmektedir. İklim değişikliğine uyum da bu alanlardaki eylemleri içerdiğinden, bu kılavuz, ilgili faaliyetlere, stratejilere, planlara ve politikalara odaklanmaktadır (UN-Habitat, 2014: 3). Kentsel arazi kullanım planlarından su baskını, sel ve erozyon gibi potansiyel iklim etkilerini en aza indirmek için belirli ekosistemlerin korunması ve muhafaza edilmesi amacıyla iklim açısından özellikle adaptasyon planlaması yapılması önerilmektedir. Adaptasyon planlaması kapsamında planlama kurumlarının ve paydaşlarının uyum sağlama kapasitesinin farkındalık, bilgi, beceri ve kaynaklar açısından geliştirilmesi gerekmektedir (UN-Habitat, 2014: 3-4).

Yerel yönetimler, iklim değişikliği konusunda uyumun ve azaltımın mevcut kent planlarına, politikalarına, programlarına ve planlama süreçlerine uyarlanması hedeflerinin odağında olan ve bu konuda en elverişli/kullanışlı konumda bulunan kamusal kurumlar durumundadır. Çalışmanın bu kısmında ilgili büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında iklim değişikliği konusunda nasıl ve ne yönde hedefler koyup, nasıl çalışmalar yürüttükleri ve politikalar izledikleri konusu, seçili tematik kriz alanları bağlamında bir tarama yapmak suretiyle değerlendirilmiştir. Söz konusu büyükşehir belediyelerinin iklim değişikliği konusunda özellikle ilgili tematik kriz alanlarını içeren konularda özgün bir yerel/kentsel politika geliştirip geliştirmediği sorusuna, açıklık getirilmek istenmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 tarihli stratejik planında, iklim değişikliği konusuyla doğrudan ilgili bazı stratejik amaç ve hedefler belirtilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2023: 12-13). Örneğin belirtilen söz konusu bu amaç ve hedefler arasında İstanbul'un afete dayanıklılığını artırma, afet ve acil durumlara müdahale kapasitesini geliştirme ve bu konuda farkındalık yaratma hedefi bulunmaktadır. Ayrıca imar uygulama ve denetim süreçlerini etkin yönetme hedefi de bulunmaktadır. Yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve aydınlatma tesislerine yönelik faaliyetleri etkinleştirmek, yaygınlaştırmak ile iklim değişikliğiyle mücadeleyi yaygınlaştırarak çevreyi korumak hedefine de yer verilmiştir. Bununla birlikte 'kentsel planlama, su yönetimi, gıda yönetimi, iklim göçleri yönetimi' gibi başlıca anahtar kelimeler bağlamında ilgili stratejik planda tarama yapıldığında ise söz konusu anahtar kavramlar özelinde herhangi bir hedefin ilgili stratejik planda yer almadığı görülmüştür (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2023: 48). Bu nedenle iklim değişikliği konusuna ilişkin olası kriz durumlarının stratejik plan belgesinde öncelikli politika konuları olarak henüz ele alınmadığı ve bu konuda kapsamlı özgün bir politikanın izlenmediği çıkarımında bulunmak mümkündür.

Ankara Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı: Ankara Büyükşehir Belediyesine ait 2020-2024 tarihli stratejik planında, iklim değişikliği konusuyla doğrudan ilgili bazı stratejik amaç ve hedeflerin yer aldığı anlaşılmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2023: 134-135). Buna göre kentsel dönüşüm projeleri kapsamında konut üretimi yapmak; sürdürülebilir, temiz hava ve yaşanabilir bir çevre oluşturmak; kırsal ekonomiyi çeşitlendirerek iyileştirmek ve desteklemek; kentin huzur ve esenliğini sağlamak gibi kentsel alan ile doğrudan ilgili çok sayıda hedefe stratejik plan kapsamında değinildiği görülmektedir. Belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda geleceğe ilişkin dört yıllık zamansal süreçte kentsel hizmetlerin gerçekleştirilmesine ilişkin programlamaya dönük ayrı ayrı hedef kartları oluşturulmuş ve bu hedef kartlarında ilgili hedefi/amacı kentsel alanda gerçekleştirmek için yapılması gerekenler, tahmini aylık süreler bağlamında yaklaşık hizmet

maliyeti de belirtilmek suretiyle ilgili birimin gözetimi ve denetiminde gerçekleştirileceği bilgisine yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu stratejik planda ‘kentsel planlama, su yönetimi, gıda yönetimi, iklim göçleri yönetimi’ gibi başlıca anahtar kelimeler üzerinden yapılan taramada, bu başlıkları içeren daha spesifik hedeflerin stratejik planda yer almadığı, dolayısıyla bu konuda kentin yapısal özelliklerine ilişkin özgün bir politikanın henüz geliştirilmemiş olduğu söylenebilir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı: İzmir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 tarihli Stratejik Plan belgesinde araştırma konusuyla yani iklim değişikliği konusuyla doğrudan ilgili bazı stratejik amaç ve hedeflerin olduğu anlaşılmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023: 134-135). Buna göre ilgili stratejik planda kent ekonomisine katkı sunacak şekilde sürdürülebilir bir altyapı inşa etme; yerleşim alanlarını planlı, güvenli ve sağlam bir şekilde inşa etme veya yeniden yapılandırma; gıda güvenliğini sağlama, beslenmeyi iyileştirme ve sürdürülebilir tarımı destekleme; iklim değişikliği ve bunun etkilerine uyumlanmak için tarım ve enerji başta olmak üzere tüm alanlarda harekete geçme şeklinde sıralanabilecek hedeflerden söz edilmektedir. Bununla birlikte ilgili stratejik planda ‘kentsel planlama, su yönetimi, gıda yönetimi, iklim göçleri yönetimi’ gibi başlıca anahtar kelimeler bağlamında bir tarama yapıldığında ise söz konusu anahtar kelimeleri içeren bir hedefe veya bilgiye erişilememiştir. Ancak gıda güvenliği, beslenme, sürdürülebilir tarımın desteklenmesi şeklinde daha genel ifadelerle iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına ilişkin bir takım hedefler içeren çalışmalar yürütülmek istendiği de mevcut stratejik plan belgesinden anlaşılmaktadır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı: Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 tarihli Stratejik Planın belgesinde yapılan incelemede, iklim değişikliği konusuyla doğrudan ilgili sınırlı sayıda bazı stratejik amaç ve hedeflere yer verildiği anlaşılmaktadır (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2023: 134-135). Buna göre iklim değişikliği konusuyla ilgili olarak sağlıklı ve planlı kentleşmeyi sağlamak; çarpık kentleşmeyi önlemek ve kentsel dönüşümü sağlamak; afet ve acil durumlara yönelik bilinçlendirme uygulamalarını yaygınlaştırmak; yerel ve kırsal ekonomik refahı destekleyici hizmetler sunmak şeklinde belirtilmiş genel hedeflerin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ilgili stratejik plan belgesinde ‘kentsel planlama, su yönetimi, gıda yönetimi, iklim göçleri yönetimi’ gibi başlıca anahtar kelimeler üzerinden gerçekleştirilen taramada, doğrudan bu konu başlıklarını içeren daha spesifik hedeflerin stratejik planda yer almadığı anlaşılmıştır.

Adana Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı: Adana Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 tarihli Stratejik Plan belgesinde iklim değişikliğiyle yakından ilgili bazı stratejik amaç ve hedeflere yer verildiği görülmektedir (Adana Büyükşehir Belediyesi, 2023: 48-59). Buna göre kentin ve kentlinin yaşam standardını yükseltecek fiziksel ve sosyo-mekansal düzenlemeleri yaparken, planlama esasları, şehircilik ilkeleri ve kamu yararını esas almak; bütüncül planlama anlayışını ve uygulamalarını etkinleştirmek; temiz ve yaşanabilir bir kent oluşturmak; deniz ve iç sularda kirliliği önleyici çalışmalar yapmak; yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmak; organik tarım ve iyi tarım uygulamaları çalışmalarına destek verilerek doğal yaşam dengesinin korunmasına katkı sağlamak; yangın ve doğal afetler konusunda güvenlik önlemlerini almak ve planlamalar yapmak; doğal afetlere karşı sürekli hazır halde olmak şeklinde konuyla ilgili hedeflerin olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan araştırma konusuyla doğrudan ilgili olarak ‘kentsel planlama, su yönetimi, gıda yönetimi, iklim göçleri yönetimi’ gibi başlıca anahtar kelimeler üzerinden gerçekleştirilen taramada, su yönetimi dışında doğrudan bu konuları içeren hedeflerin stratejik planda yer almadığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte “su yönetimi” konusunda Çatalan Baraj Gölüne ilişkin çalışmaya yer verildiği görülmüştür. Buna göre 1998 yılında yapımına başlanan Adana Çatalan içme suyu temin projesinin 2003 yılında tamamlanmış olduğu ve bugün itibarıyla kent nüfusunun %98’inin artırılmış içme/kullanma suyunun bu barajdan tedarik edildiği bilgisine, yer verilmiştir. Erişilen bu bilgiden, ilgili büyükşehir belediyesinin kentte su yönetim sistemini etkin biçimde uyguladığı veya uygulamak istediği çıkarımında bulunmak mümkündür.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 tarihli Stratejik Plan gözden geçirildiğinde, araştırma konusuyla yani iklim değişikliği konusuyla yakından ilgili bazı stratejik amaç ve hedeflere yer verilmiş olduğu görülmektedir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2023: 14-15). Buna göre tarımsal gelişimi desteklemek, doğal hayatın korunması ve hayvanat bahçesinin dünyanın en önemli hayvanat bahçelerinden biri haline getirilmesine yönelik çalışmalar yapmak; kent hayatının niteliğini yükseltecek altyapı yatırımları gerçekleştirmek, fen ve mühendislik projeleri yürütmek; etkin risk yönetimi ile afet ve acil durumlara müdahale kapasitesini geliştirmek ve bu tür durumlara karşı dirençli (hazırlıklı) olmak; kent huzur ve esenliğini artırmaya yönelik denetim, eğitim ve diğer uygulamaların etkinliğini artırmak şeklinde belirtilebilecek bazı hedefler dikkati çekmektedir. Diğer taraftan iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarıyla doğrudan ilgili olarak ‘kentsel planlama, su yönetimi, gıda yönetimi, iklim göçleri yönetimi’ gibi başlıca anahtar kelimeler üzerinden stratejik planda gerçekleştirilen taramada, bu konuları doğrudan içeren spesifik hedeflerin olmadığı sonucuna varılmıştır.

3.2. Stratejik Kent Planlarını Üst Politika Belgesiyle (On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028) Uyumluluk ve Tutarlılık Açısından Değerlendirme

Yakın tarihte yürürlüğe giren On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)’nda, yerel politika ve iklim değişikliğiyle doğrudan ve yakından ilgili olarak çok sayıda konunun söz konusu politika belgesinde yer verilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Tarım ve gıda, afet yönetimi, kentsel dönüşüm, kentleşme, konut, kentsel altyapı, çevrenin korunması, kırsal kalkınma gibi iklim değişikliğiyle doğrudan veya yakından ilişkilendirilebilecek konularda, ulusal ölçekte amaçlara yer verilmiş olduğu görülmektedir. Örneğin **tarım ve gıda konusunda** üretimin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütüncül olarak ele alan, teknoloji kullanım düzeyi ve verimliliği yüksek, örgütlü, rekabetçi, arz-talep dengesi çerçevesinde planlı üretim yapılan, doğal kaynakları etkin ve sürdürülebilir kullanan, toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlayan bir tarım sektörünün oluşturulmasının amaçlandığı belirtilmiştir (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 98). **Afet yönetimi konusunda** yerleşim yerlerinin ve toplumun afetlere karşı dirençliliğinin artırılması, afet risk ve zararlarının azaltılarak can ve mal kayıplarının asgari düzeye indirilmesi, afet yönetiminin tüm süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, toplumun ve tüm kuruluşların afet farkındalığının artırılmasının amaçlandığı vurgusu bulunmaktadır (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 207-208). Ayrıca afet tehlikesi ve riski altındaki alanlar ile bu alanların dışındaki riskli yapıların sağlıklı ve güvenli yaşamayı esas alacak şekilde dönüştürülmesine yönelik uygulamaların etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması vurgusu çerçevesinde kentsel dönüşüm amacının altı çizilmiştir (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 212). İklim değişikliği ve afetlere karşı dirençli, tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu nitelikli yerleşim alanlarına sahip, herkes için erişilebilir kentsel hizmetler sunulan, yaşam kalitesi yüksek, yeşil ve dijital teknolojilere dayalı akıllı, güvenli, sürdürülebilir şehir ve yerleşimler oluşturma amacı kapsamında kentleşme olgusuna yer verilmiştir (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 213-214). Söz konusu Kalkınma Planında yer verilen *iklim değişikliği ve afetlere karşı dirençli kentler* vurgusu, bu çalışmanın konusuyla doğrudan ilgili olması yönüyle oldukça önemlidir. Sürdürülebilir kentsel çevre için konut planlaması ve yönetiminin bütüncül olarak ele alınması ve veriye dayalı etkin işleyen konut piyasasında barınma hakkı çerçevesinde başta dar gelirli olmak üzere herkesin ekonomik olarak karşılanabilir, enerji verimli, dirençli, güvenli ve sağlıklı konutlara erişiminin sağlanması temel amacına yer verilmiştir (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 216). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) doğrultusunda iklim değişikliğinin etkilerine karşı dirençli ve düşük karbonlu bir ekonomiye geçişin sağlanması, sosyal adalet anlayışıyla çevre ile doğal kaynakların korunması ve yönetilmesi, toplumun çevreye karşı duyarlılığı ve bilincinin artırılması temel amacı vurgulanmıştır (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 217). Kentsel altyapıda; sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişimin sağlandığı, atıksu ile katı atıkların insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirildiği, kentiçi ulaşımında ise maliyet etkin, temiz ve enerji verimli, tüm bireyler için kolay erişilebilir, modlar arası güçlü bağlantının sağlandığı sürdürülebilir sistemlerin oluşturulması temel amacı vurgulanmıştır (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 220). Kırsal kesimde üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması suretiyle nüfusun kırsalda

tutundurulması temel amacı (On İkinci Kalkınma Planı, 2023: 226) bağlamında kırsal kalkınma ve nüfusun kırsalda tutunmasını sağlama hedefinin konulmuş olduğu, açık bir biçimde plan belgesinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla On İkinci Kalkınma Planında, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarıyla doğrudan ve yakından ilgili olduğunu düşündüğümüz çok sayıda amaç/hedefe yer verildiği anlaşılmaktadır. Üst politika belgesi olarak iklim değişikliğine ilişkin ekolojik risklere karşı önleyici veya enazlaştırıcı hedef ve politikaların daha kapsamlı biçimde yer almış olması, On İkinci Kalkınma Planını, yerel politikaların hazırlanmasında kılavuzluk rolü açısından değerli kılmaktadır. Çünkü söz konusu üst politika belgesinin bilgilendirici / tayin edici / yönlendirici rolüyle ekolojik krizler konusunda yerel stratejik planlara ışık tutacağı inancındayız. İklim değişikliğine bağlı ekolojik krizlere ilişkin amaç ve hedeflerin stratejik planlarda yeterince yer bulmamış olması, konunun ciddiyetinin henüz tam olarak anlaşılmamış olmasıyla açıklamak mümkün olmakla birlikte, yürürlük/geçerlilik süresi dolmak üzere olan söz konusu bu yerel stratejik planlar yerine yakın tarihte hazırlanacak olan yeni stratejik plan belgelerinin, üst politika belgesiyle iklim değişikliğine ilişkin hedefler açısından çok daha uyumlu ve tutarlı bir içerik sunacağını düşünmekteyiz. Daha da önemlisi yeni hazırlanacak olan yerel stratejik planların söz konusu tematik kriz alanları bağlamında ilgili oldukları kentin hassasiyetlerini içeren çok daha özgün hedef ve politikalar geliştireceğini varsaymaktayız.

SONUÇ

İklim değişikliğinin olumsuz sonuçları olarak kentsel alanda gerçekleşen veya gerçekleşme olasılığı yüksek olan “planlama krizi”, “su krizi”, “gıda krizi” ve “iklim göçleri krizi”, kentsel gündelik rutini olumsuz etkileyen görece öncelikli ekolojik sorunlar olması nedeniyle, yerel/kentsel politikada yer verilmesi gereken başlıca tematik kriz alanlarıdır. Kentsel alanda yaşanan ani yağışlar ve hava olayları nedeniyle yetersiz kalan ve çöken altyapı, temiz suya erişim sorunu, yeterli ve sağlıklı gıdaya erişim sorununun yanı sıra barınacak ve hayatını devam ettirebilecek yaşam alanlarını/konutlarını kaybedenlerin yer değişikliği/göç kararı, günümüz kent yaşamının iklim değişikliğine bağlı gerçeklikleri olarak, sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal kırılmanın ciddi boyuta ulaştığı söz konusu bu kriz durumlarında, gündelik yaşamın olağan seyrinin devamlılığı, büyük ölçüde yerel yönetimlerin mevcut durum karşısındaki kararlı, planlı ve mücadeleci tutumuna bağlı olduğu/olacağı, tartışılmaz bir gerçektir. Bu konudaki en ussal, sağlıklı ve uygulanabilir kentsel politikalara/planlara sahip kentlerin bile çaresiz kaldığı söz konusu bu aşırı/ekstrem iklim olayları karşısında ülkemizdeki yerel yönetimlerin iklim değişikliğine ilişkin hassasiyetleri ile bu konudaki mevcut politikaları, gözden geçirilmeye değer görünmektedir. Bu bağlamda söz konusu bu çalışmada İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Gaziantep büyükşehir belediyeleri 2020-2024 yıl aralığına ilişkin stratejik planları, kentsel alanda iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına ilişkin hedef ve uygulamaları yönünden gözden geçirilmiştir.

Söz konusu büyükşehir belediyelerin mevcut politika belgeleri ve stratejileri çerçevesinde ekolojik krizlerle mücadele potansiyelleri, değerlendirilmek istenmiştir. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde henüz onaylanıp yürürlüğe giren ‘On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)’nda iklim değişikliğinin olumsuz sonuçları karşısında kentsel alanda yapılması öngörülen hedef ve planlar, gözden geçirilmek suretiyle mevcut kamu politika belgelerinde söz konusu araştırma konusuna ilişkin karşılaştırmalı bir durum tespiti yapılmak istenmiştir. “Çevre veya teknik hizmetler açısından planlama yönetimi”, ‘su yönetimi’, ‘gıda yönetimi’ veya ‘kırsal kalkınma’ ile ‘iklim göçleri’ gibi anahtar kelimeler kullanılarak ilgili büyükşehir belediyelerine ilişkin söz konusu stratejik planlar üzerinde bir tarama gerçekleştirilmiş ve ilgili büyükşehir belediye yönetimlerinin bu konulara ilişkin geliştirmiş oldukları hedef ve planlar incelenmiştir.

Sonuç olarak seçili tematik kriz alanlarının stratejik plan belgelerinde “kentsel planlama”, “su yönetimi”, “gıda yönetimi”, “iklim göçleri yönetimi” şeklinde çok daha spesifik konular olarak olması gerektiği derecede yerel

yönetimler tarafından dikkate alınmadığı sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan iklim değişikliğine ilişkin ekolojik krizlerin kentsel alanı olumsuz biçimde etkilediği ve kentsel alanda ağır tahribatların yaşanmasına neden olduğu gerçekliğinden hareketle, yerel yönetimler tarafından söz konusu krizler karşısında yeni bir izlen ve müdahale planı oluşturmanın elzem olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca üst politika belgesi olarak On İkinci Kalkınma Planının bu konuda yol gösterici olacağı da varsayılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Adana Büyükşehir Belediyesi (2023), “2020-2024 Stratejik Planı”, https://www.adana.bel.tr/panel/uploads/stratejikplani_v/files/2020-2024-adana-buyuksehir-belediyesi-stratejik-plani.pdf Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Akpınar, Şaban (2022), “Gıda Güvenirliğinde Sorumluluklar”, Ordu Tarım ve Orman Müdürlüğü Yayını, Sayı: 39 / Ocak - Haziran 2022, ss. 4-10
<https://ordu.tarimorman.gov.tr/Belgeler/G%C4%B1da%20Dergisi/gida%20guvenligi%2039.pdf> , Erişim Tarihi: 04.01.2024.
- Akın, Galip (2009), Ekoloji-Çevrebilim ve Çevre Sorunları, Tiydem Yayıncılık, Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2023), “2020-2024 Stratejik Planı”, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/06/c2dd96f266679134a44d544972fd36dc.pdf> Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Avrupa Çevre Ajansı, (2023), “Kentleşen Dünya”, <https://www.eea.europa.eu/tr/isaretler/isaretler-2011/makaleler/kentlesen-duenya/> , Erişim Tarihi: 04.09.2023.
- Balık, Hayriye; Yüksel, Ülkü Duman (2014), “Planlama Sürecine İklim Verilerinin Entegrasyonu”. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi , (2) , 1-6,
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/derleme/issue/35093/389304> Erişim Tarihi: 20.10.2023.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2008). “Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi Araştırma Raporu”, Haz. M. Bülent Üncü vd., http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/Kentges_raporu_son.pdf , Erişim Tarihi: 28.07.2010.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi (2023), “2020-2024 Stratejik Planı”, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/191011104504_0.0.0.BBB-2020-2024-Stratejik-Plani.pdf Erişim Tarihi: 03.12.2023
- Burton, Christopher; Rufat, Samuel; Tate, Eric (2022), “Social Vulnerability: Conceptual Foundations and Geospatial Modeling. Vulnerability and Resilience to Natural Hazards”, Cambridge University Press, 2018, https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-02001407/file/Social_Vulnerability_2018_Conceptual_Foundations_Geospatial_Modeling.pdf Erişim Tarihi: 25.8.2023.
- Çapar, Gökşen (2019), Su Kaynakları Yönetimi ve İklim Değişikliği, <http://suyonetimi.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/88/2019/10/%C4%B0klım%C4%B0N-Projesi-E%C4%9Fitim-Serisi-Mod%C3%BCI-8.pdf> , Erişim Tarihi: 04.12.2023
- Demirci, Mustafa (2015), Kentsel İklim Değişikliği Yönetimi, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 46, Temmuz-Aralık 2015, ss. 75-100
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/erciyesiibd/article/view/5000152953> , Erişim Tarihi: 04.12.2023.

- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2023), “2020-2024 Stratejik Planı”,
<https://www.gaziantep.bel.tr/uploads/2020/07/2020-2024-stratejik-plan.pdf> Erişim Tarihi: 03.12.2023
- IPCC (2022), “Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability”, Intergovernmental Panel on Climate Change, https://report.ipcc.ch/ar6/wg2/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf Erişim Tarihi: 21.10.2023.
- IPCC (2023), “Climate Change 2023: Synthesis Report”, Intergovernmental Panel on Climate Change, https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf Erişim Tarihi: 21.10.2023.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2023), “2020-2024 Stratejik Planı”,
<https://ibb.istanbul/BBImages/Slider/Image/ibb-stratejik-plan-2020-2024.pdf> Erişim Tarihi: 03.12.2023.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2023), “2020-2024 Stratejik Planı”,
https://www.izmir.bel.tr/CKYuklenen/Dokumanlar_2020/Stratejik%20Plan2024.pdf Erişim Tarihi: 03.12.2023.
- Kahraman, Sümeyye; Şenol, Pervin (2018), İklim Değişikliği: Küresel, Bölgesel ve Kentsel Etkileri, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi - Özel Sayı - 1, 2018, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/568058> , Erişim Tarihi: 04.12.2023.
- Keleş, Ruşen (2017), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kışlalıoğlu, Mine; Berkes, Fikret (1989), Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi, Ankara.
- Marshall, Gordon (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Göçer, Orhan (1985), “Temel Sorunlar”, haz. Gündüz Atalık vd., Şehircilik, s. 47-112, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- Özgen, Levin (2007), “Küreselleşmiş Dünyada Planlama, Devlet, Hükümet Üzerine: Türkiye Örneği”, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 6. Türkiye Şehircilik Kongresi Planlama Siyaset Siyasalar Bildiriler Kitabı (6-8 Kasım 2006), ss.161-174, Dokuz Eylül Üniversitesi Kaynaklar Yerleşkesi / İzmir.
- Sezen, Seriyeye (1999). Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama, TODAİE / Ankara, Yayın No: 293.
- Suher, Hande (1985), “Kavramsal Açıklamalar”, Haz. Gündüz Atalık vd., Şehircilik, ss. 1-46, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- TDK - Türk Dil Kurumu (2023). “Güncel Türkçe Sözlük”, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.10.2023.
- UN - United Nations (2023), “Climate Action”, <https://www.un.org/en/climatechange/net-zero-coalition> Erişim Tarihi: 04.10.2023
- UN-Habitat - United Nations Human Settlements Programme (2014), Planning for Climate Change: A Strategic, Values-Based Approach for Urban Planners, <https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Planning%20for%20Climate%20Change.pdf> , Erişim Tarihi: 04.12.2023.
- WMO (2022), ‘‘State of the Global Climate 2022’’, World Meteorological Organization, WMO-No: 1264: <https://www.ncei.noaa.gov/> Erişim Tarihi: 16.04.2023.

World Bank (2023), “Overview”, <https://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/overview#1> , Erişim Tarihi: 04.10.2023.

Yıldız, Ferruh (1995), İmar Bilgisi, Atlas Kitabevi, Konya.

Yılmaz, Kemal (2022), “Gıdanın Stratejik Önemi”, Ordu Tarım ve Orman Müdürlüğü Yayını, Sayı: 39 / Ocak - Haziran 2022, ss. 1-3
<https://ordu.tarimorman.gov.tr/Belgeler/G%C4%B1da%20Dergisi/gida%20guvenligi%2039.pdf> , Erişim Tarihi: 04.01.2024.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Kabul Tarihi:10.7.2004),
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> , Erişim Tarihi: 02.1.2024.

5393 sayılı Belediye Kanunu (Kabul Tarihi: 3.7.2005),
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf> , Erişim Tarihi: 02.1.2024

On Birinci Kalkınma Planı (2018), “On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023): Su Kaynakları Yönetimi ve Güvenliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/SuKaynaklariYonetimi_ve_GuvenligiOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf ,Erişim Tarihi: 03.12.2023.

On İkinci Kalkınma Planı (2023), “On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)”, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/11/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_17112023.pdf Erişim Tarihi: 03.12.2023.